LOCUIRI AURIGNACIENE PE TERASELE PRUTULUI DINTRE RIPICENI ŞI MIORCANI. RELAŢIILE LOR CU LOCUIRILE CONTEMPORANE DE PE TERASELE BISTRIŢEI

de VASILE CHIRICA

Pe teritoriul Moldovei, două bazine hidrografice sînt cunoscute ca fiind locuite cu o deosebită intensitate în paleoliticul superior : al Prutului şi al Bistriţei, pe ale căror terase s-au descoperit numeroase aşezări paleolitice cu unul sau mai multe straturi de cultură.

În Valea Prutului, studiile geologice şi geomorfologice precizează existenţa celor trei sectoare distincte : 1, sectorul de vale subsecventă la nord de Rădăuţi ; 2, sectorul epigenetic, între Rădăuţi şi Stînca-Ştefăneşti ; 3, sectorul cu albie majoră largă, la sud de Ştefăneşti [1]. Dintre acestea, o importanţă arheologică o are sectorul epigenetic cu un sistem de cinci terase [2] (fig. 1).

Precizăm, însă, faptul că încă nu s-a ajuns la o opinie comună în ceea ce priveşte corespondenţa teraselor din punct de vedere geomorfologic şi arheologic. Relativ la terasele Prutului din sectorul epigenetic (tabelul 1), pe baza descoperirilor arheologice şi a datelor geomorfologice, stabilim următoarele corespondenţe :

T I şi T II = terase inferioare.
T IV = terasă mijlocie
T VI şi T VII = terase superioare.

De asemenea, se mai impune o precizare în legătură cu vîrsta teraselor : din punct de vedere geologic se ia în consideraţie vîrsta depozitelor care alcătuiesc terasa, iar din punct de vedere geomorfologic, data apariţiei sale ca treaptă individualizată, ca formă de relief, corespunzătoare ultimei faze de eroziune.

În general, toate terasele au la bază prundişuri carpatice, gresii, jaspuri, cuarţite, elemente calcaroase, nisipuri cu bobul de diferite dimensiuni, apoi luturi loessoide la partea superioară, excepţie făcînd terasele inferioare, la baza cărora abundă silexul [3], exhumat epigenetic din depunerile ce apar la zi la nord de Mitoc.

În cele ce urmează, vom face o tratare geomorfologică a teraselor Prutului, urmînd ca, pe baza cercetărilor paleolitice de la Ripiceni şi Mitoc îndeosebi, să aducem completări de ordin arheologic şi cu privire la locuirile paleolitice, determinările de faună şi floră fosilă, analize palinologice şi de C_{14}.

TABELUL 1

Terasele Prutului din sectorul epigenetic (după V. Băcăuanu).

Terasa	Alt. abs. m	Alt. rel. soclu m	Grosimea aluv. m	Alt morfogr. m.	Vîrsta
Şesul	90	—		0	Holocen
T I	80	1—3	9—10	10—12	Q III—H
T II	100	8—10	10—15	20—25	Q²—III
T III	—	—	—	—	—
T IV	125—130	35—40	10—15	50	Q II
T V	—	—		—	—
T VI	175—180	90—95	5—10	100	P IV—Q I
T VII	200—220	120	0—20	130—140	P IV

Terasa I, cu altitudine relativă de 10-15 m, a fost identificată la SE de Miorcani, Cotu Miculinţi, Crasnaleuca, nord de Mitoc, Iorga, Liveni, Şerpeniţa, Sadoveni, Bold, Ripiceni, pînă la Ştefăneşti şi în aval de această localitate. Ea este alcătuită dintr-un soclu cu argile şi marne sarmatice, peste care s-a aşternut un pachet de aluviuni, avînd la bază prundişuri (cremeniş) şi nisipuri, gros de circa 8-9 m, apoi o depunere de 6-7 m luturi leossoide sau nisipoase [4] (fig. 3). Într-un singur punct, la Mitoc-Malul Galben, grosimea aluviunilor este de 15-16 m, întrucît aici terasa Prutului a fost parazitată de conul de dejecţie al pîrîului Ghireni [5].

Terasa a II-a, cu altitudinea relativă de 20-30 m este mai slab reprezentată în sectorul epigenetic şi se prezintă ca nişte trepte puternic distruse de eroziune sau colovionate. A fost identificată la Cotu Miculinţi, Crasnaleuca, Mitoc, Sadoveni — Bold, Ripiceni şi în aval, pînă la Ştefăneşti. Structura geologică este următoarea : soclul sarmaţian, gros de 8-10 m, peste care urmează acumulativul terasei, cu grosimi de 3-16 m [6]. Se pare că la baza acestei terase lipsesc cremenişurile.

Terasa a III-a lipseşte în sectorul epigenetic [7], deşi a fost identificată de N. Barbu la Mitoc [8] (fig. 3/2).

Terasa a IV-a, cu altitudinea relativă de 50-70 m este bine reprezentată între Mitoc şi Liveni, la Iorga, la sud de Ripiceni, vest de Lehneşti, Rîşca şi Stînca-Ştefăneşti. În unele sectoare, cum ar fi la Mitoc, la confluienţa pîrîului Ghireni cu Prutul, denudaţia a redus grosimea aluviunilor. Ea este alcătuită dintr-un soclu de circa 35 m, peste care urmează pachetul de aluviuni, gros de 10 m, la bază cu prundişuri, iar spre partea superioră cu nisipuri şi luturi loessoide [9].

Terasa a V-a lipseşte din sectorul epigenetic, iar terasa a VI-a şi a VII-a sînt mult degradate, iar în unele zone distruse în întregime, fiind identificate doar după orizonturile de prundişuri, numai în cîteva puncte din regiunea luată în studiu [10].

La Ripiceni-Izvor, cunoscuta stațiune paleolitică se află pe terasa inferioară (corespunzătoare cu T I din schema géomorfologică), cu o altitudine relativă de 12 m. La baza terasei se găsesc calcarele sarmatice, peste care s-au suprapus pietrișurile de terasă, cu o grosime de circa 1,20 m. Urmează un pachet de aluviuni cu textură nisipoasă, de circa 3 m grosime, suprapus de o depunere de 7 m de loess, care conține șase niveluri de locuire musteriană, un strat steril din punct de vedere arheologic și faunistic, apoi nivelul aurignacian, suprapus direct de nivelul gravettian, după care urmează stratul tardenoisian, aflat într-un sol degradat prin infiltrații de humus și, în sfîrșit, locuirile postpaleolitice [11].

Alte două stațiuni paleolitice aflate pe terasele Prutului sînt acelea de la Mitoc-Pîrîul lui Istrate și Malul Galben. Ambele se găsesc pe terasa de 50-70 m, care se întinde, pe partea dreaptă a Prutului, de la nord de Mitoc pînă la Liveni (fig. 3/2). Datele oferite de cercetările geologice și geomorfologice sînt, însă, în contradicție cu realitățile arheologice. După cum se știe, R. Sevastos a identificat pe Prut o terasă de 60-65 m, precizînd că este de vîrstă rissiană [12] ; N. N. Moroșan vorbește de o terasă de 35-50 m, căreia îi atribuie aceeași vîrstă [13] ; N. Barbu consideră că la Mitoc-Malul Galben există o terasă de 50-60 m, sculptată în toltry și marne albe, bugloviene, peste care s-a suprapus acumulativul de terasă ; o consideră de vîrstă rissiană, arată că pîrîul Ghireni și-a adîncit cursul în podul acestei terase pentru a se pune de acord cu noul nivel de bază al Prutului, dar că profilul de la Malul Galben a fost creat în acumulativul aluvial al terasei inferioare [14]. La rîndul său, V. Băcăuanu a încadrat această terasă între 50-70 m sau 50-60 m, admițînd vîrsta ei rissiană [15].

Cercetările arheologice din cele două puncte au dovedit că atît locuirile paleolitice, cît și fauna cuprinsă în depunerile acestei terase, aparțin glaciațiunii Würm. În această situație, dacă se exclude posibilitatea ca înălțimea relativă reală a terasei să nu fie cea indicată de studiile geomorfologice, sau ca localizarea ei să nu fie exactă, nu rămîne decît să se admită că și această terasă aparține tot glaciațiunii Würm. Afirmăm acest lucru deoarece considerăm că nu pot exista locuiri würmiene în sedimentele unei terase care la începutul ultimei glaciațiuni era pe deplin formată atît în sens geologic, cît și în sens geomorfologic. Afirmația se bazează și pe analogiile care se pot stabili cu descoperirile de la Ripiceni-Izvor. Și aici și la Malul Galben, în prundișurile de la baza terasei s-au găsit, în poziție secundară, așchii prelucrate intenționat, după o tehnică ce ar putea fi clactoniană, dar sigur premusteriană ; pe ambele terase, cele mai intense locuiri aparțin Musterianului și paleoliticului superior (Aurignacian și Gravettian la Ripiceni, Aurignacian la Malul Galben), iar la Pîrîul lui Istrate, numai Aurignacian. Comparînd numai Pîrîul lui Istrate cu Ripiceni-Izvor, ajungem la concluzia că, dacă locuirea musteriană *in situ* se află pe o terasă würmiană, este logic ca

o locuire aurignaciană să se găsească în depunerile aceleiași terase, nu pe una mai veche, cu atît mai mult cu cît ambele formațiuni geomorfologice se află în același sector al Văii Prutului. Se exclude și posibilitatea ca această terasă să fi fost coluvionată și ca locuirile paleolitice să fi fost acoperite de aceste coluvii, sau să fi fost antrenate prin coluvionare, deoarece cele 38 de ateliere de cioplire a silexului se află *in situ*.

Pîrîul lui Istrate își are albia tăiată în scări deoarece curge pe o succesiune de straturi de diferite consistențe, dispuse orizontal. Succesiunea geologică a straturilor terasei Prutului în acest punct, ar fi următoarea : conglomerate cu cremene, suprapuse de marne și calcare tortoniene, acoperite de marne cenușii și calcare oolitice formate din mici gasteropode învelite într-o pătură de calcit radiar [16] (fig. 2). Profilul de la Pîrîul lui Istrate a mai fost studiat de N. N. Moroșan, care a găsit la bază depuneri cretacice, suprapuse de pietrișurile terasei, puțin rulate, apoi 1-2 m de nisip fin, argilos, acoperit de argile loessoide, peste care s-au sedimentat straturile de loess în grosime de 3-5 m[17], iar ulterior de către N. Macarovici și P. Jeanrenaud, potrivit cărora conglomeratele cu silexuri de la baza terasei au fost acoperite de calcare în plachete, apoi de marne verzui cu *Lithothamnium*, gresii oolitice marnoase, suprapuse de calcare, peste care urmează pietrișul de terasă și stratul de lehm, gros de 3-4 m [18].

Cercetările paleolitice întreprinse aici au permis să se stabilească următoarea succesiune stratigrafică :

1. 8,50-6,75 m, orizont brun, spre bază mai închis, aparținînd unui sol fosil, și care suprapune nisipurile și pietrișurile de terasă, în care sînt înglobate stîncile de calcar.

2. 6,75-5,95 m, sediment închis la culoare, cu lentile de sol fosil, care uneori se suprapun, intercalate fiind de depuneri de culoare mai deschisă.

3. 5,95-4,05 m, depunere loessoidă, uneori cu acumulări difuze de carbonați de calciu.

4. 4,05-3,60 m, orizont cu acumulări omogene de $CaCO_3$, slab pigmentat, și care corespunde, după opinia lui M. Cîrciumaru, cu oscilația climatică Herculane I de la Ripiceni-Izvor.

5. 3,60-3,15 m, depozit loessoid.

6. 3,15-1.70 m, depunere loessoidă, cu acumulări de $CaCO_3$, rar cu păpuși de calcar. Spre partea inferioară, acumulările de $CaCO_3$, sînt tot mai difuze.

7. 1,70-1,40 m, depozit leossoid remaniat.

8. 1,40-0,70 m, orizontal B al solului actual, care poate să reprezinte ultima oscilație climatică tardiglaciară.

9. 0,70 m — pînă la actualul nivel de călcare, sol brun închis, în care se află locuirea neolitică.

Putem, deci, considera că locuirea aurignaciană corespunde sfîrșitului unui stadiu glaciar și oscilației climatice interstadiale care îl succede.

Rămîne ca analizele de polen, în curs de efectuare, să confirme sau nu aceste observații, aflate acum în stadiul de ipoteze. În susținerea acestor afirmații ne bazăm și pe fauna de climă rece, care nu putea să aparțină decît unui stadiu glaciar, precum și pe faptul că, tot datorită rigorii climatului a fost necesară construirea unui adăpost de tip colibă, ale cărei urme au fost identificate în stratul de loess [19].

Revenind la terasa pe care se găsește stațiunea de la Malul Galben, menționăm că într-un punct neprecizat, de pe pîrîul Ghireni, în marginea satului, I. Simionescu a constatat următoarea succesiune stratigrafică : argile albăstrui, apoi argile cenușii în pături subțiri, urmate de un strat subțire de calcar compact, din nou argile cenușii, bancuri groase de calcar, iar la bază calcare oolitice [20]. La rîndul său, N. N. Moroșan notează la Malul Galben următoarea stratigrafie :

— sol vegetal (0,30-0,50 m)
— loess tipic galben (5,20 m)
— sol fosil din paleoliticul superior (0,10 m)
— loess cu structură asemănătoare loessului superior (1 m)
— loess nisipos, care trece treptat în argilă nisipoasă (1,20 m)
— nisip ușor argilos (2-3 m) [21].

Prin cercetările întreprinse la Malul Galben între anii 1956—1957. s-au putut face interesante observații stratigrafice și arheologice în legătură cu locuirile paleolitice, determinările de faună fosilă și utilajul litic [22]. Aceste cercetări au fost reluate în anul 1978, identificîndu-se 12 ateliere de cioplire a silexului, unul dintre acestea avînd peste 2000 de piese.

În regiunea Prutului Mijlociu, cele mai intense locuiri aurignaciene au fost descoperite la Mitoc (punctele Pîrîul lui Istrate. Malul Galben si Valea Izvorului), Ripiceni-Izvor, precum și în grota din masivul calcaros al colinei Stînca-Ripiceni. Prin cercetări arheologice de teren au mai fost identificate și alte așezări aurignaciene : Ghireni, Bold, Cinghinia [23] etc.

La Mitoc-Pîrîul lui Istrate, pe terasa de la confluenta Pîrîului lui Istrate cu Prutul a fost identificată o foarte bogată locuire aurignaciană (fig. 4/1-2). Aici, în stratul de loess, la adîncimi diferite, au fost dezvelite 38 ateliere de cioplire a silexului, între care se remarcă atelierele 33 (798 piese), 19 (765 piese), 4 (797 piese) etc. De asemenea, am constatat că 12 ateliere aveau în imediata apropiere una sau mai multe pietre de calcar sau gresie, de dimensiuni variabile, utilizate, fără îndoială. drept nicovale, întrucît pe unele s-au găsit mici așchii de silex, rezultate în urma cioplirii.

Deși unele piese litice prezintă urme de calcinare, pînă în prezent s-a găsit doar o singură vatră cu dimensiunile de 0,40x0,60 m, adîncită pînă la 0,15 m, cu fragmente de cărbune, oase și silexuri calcinate.

La adîncimea de 3,16 m a fost găsită o mică cantitate de ocru. care a fost analizat chimic și spectral. Rezultatele analizelor au pus în evidentă caracteristicile ocrului roșu, obținut din ocru galben, prin a cărui calcinare, oxidul feric hidratat s-a transformat în oxid de fier anhidru, de culoare roșie [24].

O altă așezare paleolitică, locuită numai în Aurignacian este aceea de la Mitoc-Valea Izvorului. Materialele litice descoperite aparțin unui facies local, datat la începuturile paleoliticului superior, datorită coexistenței celor două tehnici de cioplire așchiată și lamelară, cît și prin prezența elementelor de caracter musterian, alături de unelte specifice paleoliticului superior [25].

Celelalte locuiri aurignaciene din zona Prutului Mijlociu, cercetate prin săpături arheologice, suprapun așezări musteriene (Ripiceni-Izvor, Mitoc-Malul Galben) sau sînt suprapuse, la rîndul lor de straturi de cultură gravettiană (Ripiceni-Izvor) sau tardenoisiană (Mitoc-Valea lui Stan).

Așezarea de la Ripiceni-Izvor [26] reprezintă, prin bogăția și succesiunea urmelor de locuire, cît și prin cei peste 3000 mp suprafață săpată, cea mai mare stațiune paleolitică de pe teritoriul României. Peste ultimul nivel musterian s-a sedimentat o depunere sterilă din punct de vedere arheologic și faunistic, după care urmează stratul de cultură aurignaciană, gros de 120-165 cm. Prin cercetările întreprinse aici s-a constatat că spre baza acestui nivel materialul litic este mai sărac și conține destul de multe elemente de tradiție musteriană. În afara uneltelor de silex, s-au găsit pietre de calcar, uneori grupate în mici complexe, precum și o vatră de foc. Analizele de C_{14} efectuate pe cărbuni din această vatră, au determinat vîrsta de 26470±700 ani î.e.n.

În sfîrșit, tot în depresiunea Prutului Mijlociu, N. N. Moroșan a descoperit și cercetat singura așezare de peșteră din Moldova. Într-o grotă aflată în colina calcaroasă Stînca-Ripiceni, au fost identificate patru niveluri de locuire paleolitică, despărțite prin trei straturi sterile. Autorul cercetărilor a atribuit nivelul I Aurignacianului superior, nivelul III, Gravettianului, iar straturile V și VII le-a încadrat în protosolutrean și Magdalenian [27]. Deoarece regiunea de la est de Carpați nu s-a aflat sub influența Solutreanului și Magdalenianului european, ultimele două niveluri de locuire de la Stînca-Ripiceni au fost atribuite unor etape superioare ale evoluției Gravettianului est-european.

Principalele categorii de unelte descoperite în așezările aurignaciene din zona Prutului Mijlociu sînt gratoarele (fig. 5/3-4 ; fig. 6/4, 7 ; fig. 10/3), apoi burinele (fig. 5/5-7 ; fig 7/1, 5 ; fig. 10/2, 4 ; fig. 11/1 ; fig. 12/5), răzuitoarele (fig. 9/1 ; fig. 11/2 ; fig. 12/3), vîrfurile (fig. 10/5), ultimele două tipuri fiind identificate îndeosebi spre baza stratului de cultură. În ceea ce privește proporția dintre gratoare și burine, remarcăm faptul că prima categorie predomină în toate așezările, cu excepția locuirii de la Pîrîul lui Istrate, unde burinele se află, numeric, pe primul loc. Între produsele de debitaj, ponderea cea mai mare o au lamele, unele cu retușe (fig. 5/2 ; fig. 6/1-3, 8 ; fig. 7/2-4, 6 ; fig. 8/1-4, 6-7 ; fig. 9/3 ; fig. 10/1 ; fig. 11/5 ; fig. 12/1-2, 4), sau de tip „à bord abattu", care lipsesc numai la Mitoc-Valea Izvorului (fig. 6/5), precum și nuclee (fig. 5/1 ; fig. 8/5 ; fig. 11/4, 6), unele utilizate și ca burine (fig. 7/5) sau ca burin-răzuitor (fig. 12/5). Nu lipsesc nici așchiile denticulate, cu scobituri retușate sau cu talon fațetat (fig. 6/6 ; fig. 9/2, 4 ; fig. 11/3), aces-

tea constituind o caracteristică a locuirii de la Mitoc-Valea Izvorului.

Fauna descoperită în straturile de cultură aurignaciană aparţine speciilor : *Equus caballus, Bos s. Bison, Cervus elaphus, Sus scrofa* (Ripiceni-Izvor), *Equus caballus, Bos primigenius, Cervus elaphus, Rangifer tarandus* şi *Rhinoceros tichorhinus* (Mitoc-Pîrîul lui Istrate), *Equus caballus, Bos s. Bison* (Mitoc-Malul Galben). La Mitoc-Valea Izvorului lipsesc resturile faunistice, iar la Stînca-Ripiceni se menţionează *Bos primigenius, Equus caballus, Bison priscus, Cervus elaphus, Cervus tarandus, Lepus timidus, Arctomys bobac, Canis lupus spelaeus, Canis vulpea, Hyaena spelaea.*

Analizele palinologice efectuate la Ripiceni-Izvor au permis cunoaşterea mai aprofundată a mediului ecologic în care au trăit grupele de aurignacieni. Astfel, s-a constatat că Aurignacianul de aici se dezvoltă în timpul unei oscilaţii climatice interglaciare, numită Herculane I pe baza cercetărilor de polen din peşterile carpatice [28]. Precizăm că pentru sedimentul de la Ripiceni-Izvor s-au făcut şi cercetări litologice, paleopedologice, mineralogice, granulometrice, de faună malacologică, creindu-se astfel o imagine cît mai clară asupra modului de viaţă, peisajului şi climei din această microzonă.

*

* *

Pe terasele Bistriţei, în bazinul Răpciuni îndeosebi, au fost identificate şi cercetate prin săpături arheologice 16 staţiuni paleolitice, două aflîndu-se în afara acestui bazin. Din cele 40 niveluri de locuire, numai nouă au fost atribuite Aurignacianului [29]. Precizăm, însă, că asemănări prea strînse, de ordin geomorfologic, nu se pot realiza între terasele Bistriţei şi ale Prutului, deoarece se ştie că numărul, altitudinea şi structura teraselor din diferite bazine hidrografice depind de unitatea morfo-structurală pe care o străbate rîul şi de caracteristicile hidrografice ale acestuia, fiind destul de complexe în ceea ce priveşte originea şi structura geologică. Constatăm, totuşi, predilecţia grupelor umane pentru a folosi ca loc de aşezare terasele mijlocii ale Bistriţei şi Prutului.

În ambele zone luate în discuţie, observăm că, în întreaga locuire de la Cetăţica I şi Mitoc-Valea Izvorului (aparţinînd Aurignacianului inferior), precum şi spre baza stratului de cultură al celorlalte locuiri aurignaciene de pe Prut, se găsesc suficient de multe unelte de tradiţie musteriană : vîrfuri Levallois, racloare, aşchii cu talonul faţetat, piesele bifaciale şi denticulate constituind caracteristicile aşezărilor de la Mitoc-Valea Izvorului şi Cetăţica I (niv. I). Tot din Auringnacianul inferior de la Cetăţica I datează piesa bifacială discoidală, cu retuşe mărunte pe margini, aproape identică cu cea descoperită la Mitoc-Pîrîul lui Istrate.

O situaţie pe care o constatăm numai în cazul locuirilor de pe terasele Bistriţei este lipsa totală a burinelor în Aurignacianul inferior şi mijlociu, în timp ce atît la Mitoc-Valea Izvorului, cît şi la Pîrîul lui Istrate sau Ripiceni-Izvor, acestea apar în proporţie diferită şi destul de ridicată în comparaţie cu alte tipuri de unelte. În Aurignacianul superior pregravettian de la Podiş-Ceahlău (niv. I) şi Bistricioara-Lu-

tărie (niv. II), burinele apar în procente ridicate și destul de diversificate ca tipuri.

Referitor la materia primă, în timp ce în zona Prutului s-a folosit aproape în exclusivitate silexul din depunerile bugloviene de pe Prut, pe terasele Bistriței acesta era foarte puțin cunoscut, întrucît lipsește în Aurignacianul inferior de la Cetățica I și în cel mijlociu de la Dîrțu, în aceeași etapă de la Bistricioara-Lutărie fiind identificat în proporție de abia 2%, pentru ca în Aurignacianul superior pregravettian de la Bistricioara-Lutărie, proporția silexului zis de Prut să ajungă la 31%, deși în aceeași etapă, la Podiș, proporția sa este de numai 4,40%.

O altă caracteristică a locuirilor aurignaciene din bazinul Răpciuni o constituie sărăcia utilajului litic în comparație cu acelea din zona Prutului Mijlociu, deși numărul și caracteristicile vetrelor par să indice o intensitate mai mare de viețuire pe terasele Bistriței, emițîndu-se ideea existenței, aici, a unor adăposturi de tip colibă [30].

Dinamica locuirilor. Luînd în considerație toate aspectele de locuire anunțate mai sus și acceptînd ideea unor deplasări umane de la Prut spre Ceahlău, s-ar putea admite că, în Aurignacianul inferior, primul grup venit de la Mitoc-Valea Izvorului a locuit terasa de la Cetățica I, aducînd cu ei tehnica de cioplire bifacială și alte elemente de tradiție musteriană, dar au prelucrat unelte din roci de proveniență locală. Ulterior, în următoarele etape de evoluție a Aurignacianului, alte grupe umane au adus cantități mai mari de silex zis de Prut. Nu este exclus, însă, ca primii locuitori ai teraselor Bistriței să fi venit din zone lipsite în depozite de silex. De asemenea, considerăm că încă nu trebuie exclusă cu desăvîrșire ideea existenței unor depozite naturale de silex în bazinul Răpciuni sau în împrejurimi, pe care le-au cunoscut și exploatat mai intens grupele umane de la Bistricioara-Lutărie și mai puțin cele de la Podiș (în Aurignacianul superior pregravettian).

*

* *

Pe teritoriul României, Aurignacianul cuprinde mai multe zone cu caracteristici proprii, bine conturate. Astfel, locuirile aurignaciene din Banat, prin inventarul litic (gratoare nucleiforme, lamele cu trunchiere convexă, lamele Dufour etc), reprezintă un facies particular, a cărui evoluție poate fi locală sau în legătură cu marele grup central-european de tip Krems-Dufour [31]. Așezările aurignaciene din Țara Oașului (cu lame mari, cu sau fără retușe, gratoare înalt-carenate sau ovalare, pe așchii și lame masive), pot fi asociate cu descoperirile din Ucraina transcarpatică și Slovacia orientală (Barca, Kechnek I etc.) [32]. În Moldova, Aurignacianul este reprezentat prin cele două zone intens populate : terasele Bistriței din zona Ceahlău și terasele Prutului Mijlociu, cu asemănările și deosebirile cunoscute între caracteristicile locuirilor și industriilor respective, între care mai amintim doar existența atelierelor de cioplire și marea cantitate de deșuri de fabricare în zona Mitoc-Ripiceni, în timp ce așezările din bazinul Răpciuni se caracterizează prin prezența uneltelor finite.

În regiunea Prutului Mijlociu, Aurignacianul reprezintă un complex destul de unitar, caracterizat prin tehnica de cioplire a uneltelor, materia primă utilizată, tipurile şi dimensiunile uneltelor, condiţiile de mediu. Lipsa unor date arheologice precise nu ne permite să vorbim despre o venire a aurignacienilor pe teritoriul Moldovei, dinspre est sau dintr-o altă regiune geografică. În această situaţie, considerăm că se impune de la sine acceptarea evoluţiei locale a comunităţii umane, poate dintr-un Musterian de tip nord-pontic. Argumentăm această afirmaţie atît pe baza coexistenţei celor două tehnici de cioplire — aşchială şi lamelară în nivelurile de locuire aparţinînd Aurignacianului inferior, cît şi prin prezenţa uneltelor de tradiţie musteriană : răzuitoare pe aşchii, lame, vîrfuri şi aşchii de tip Levallois, vîrfuri musteriene, alături de unelte finite (gratoare, burine, lame aurignaciene, gratoare-burin), care, tipologic, aparţin paleoliticului superior (Ripiceni-Izvor, Mitoc : Malul Galben, Valea Izvorului şi Pîrîul lui Istrate).

Deoarece Cîmpia Moldovei, prin alcătuirea sa geologică şi formaţiunile geomorfologice se leagă organic de Cîmpia Rusă, unde în vremea glaciaţiunii Würm existau condiţii de mediu ecologic destul de apropiate, unele analogii ale descoperirilor de la Ripiceni şi Mitoc trebuiesc căutate şi la est de Prut (Brînzeni I, Buteşti : În Ponoare şi Moara Popii, Bobuleşti VI, Varvarovka VII, Molodova V — stratul X etc.)[33],

Activităţile economice ale grupelor umane care au populat terasele Prutului şi ale Bistriţei aveau drept scop asigurarea hranei, îndeosebi prin vînătoare şi cules, precum şi cioplirea uneltelor necesare unor activităţi secundare. În acest sens, îndeosebi zona Prutului Mijlociu, prin existenţa sursei de apă permanentă, a depozitelor inepuizabile de silex de bună calitate, prin flora şi fauna destul de bogată, a asigurat un mediu ecologic foarte prielnic locuirilor umane în epoca paleolitică.

1 Gh. Năstase, *Valea Prutului*, în *Revista Geografică*, II, 1946, 1-4, p. 43 şi urm.; I. Simionescu, *Constituţiunea geologică a ţărmului Prutului din Nordul Moldovei*, în *Ac. Rom., Publicaţiunile fondului „V. Adamachi"*, II (1901—1906), Buc., 1906, p. 27-54 ; V. Băcăuanu, *Observaţii geomorfologice asupra Văii Prutului dintre Rădăuţi şi Stînca-Ştefăneşti*, în *AŞU-Iaşi*, S.N., Secţ. a II-a (St. Naturale), VII, 1961, 2, p. 433.

2 Acestea au înălţimile relative de 10-15 m, 20-30 m, 50-70 m, 100-110 m, 140 m, cf. V. Băcăuanu, I. Stănescu, *Geomorfologia*, în *Monografia zonei Stînca-Costeşti*, Iaşi, 1971, ms.

3 *Ibidem*.

4 V. Băcăuanu, *Cîmpia Moldovei. Studiu geomorfologic,* E. A., Buc., 1968, p. 150.
5 N. Barbu, *Interpretarea paleogeografică a profilului de la Malul Galben-Mitoc (Valea Prutului),* în *AȘU-Iași,* Secț. II b (Geologie-geografie), XI, 1965, p. 205-206.
6 V. Băcăuanu, *op. cit.,* p. 153-154.
7 Idem, p. 154.
8 N. Barbu, *op. cit.,* p. 208. După V. Băcăuanu, punctul „La Sărături", unde N. Barbu consideră că a identificat un fragment din T III, reprezintă, în realitate, o depunere sarmațiană, ce apare la zi.
9 V. Băcăuanu, *op. cit.,* p. 155-157.
10 Idem, p. 157-160.
11 Al. Păunescu și colab., *Considerații arheologice, geocronologice și paleoclimatice privind așezarea Ripiceni-Izvor,* în *SCIVA,* 27, 1976, 1, p. 5-8 ; Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *Repertoriul arheologic al județului Botoșani,* Buc., 1976, p. 225-228.
12 R. Sevastos, *Depozitele cuaternare din șesul Prutului și al Jijiei,* în *AIGR* (1915—1920), IX, 1920, p. 405.
13 N. N. Moroșan, *Le Pléistocène et le Paléolithique de la Roumanie du Nord-Est,* în *AIGR,* XIX, Buc., 1938, p. 140.
14 N. Barbu, *op. cit.,* p. 205-206.
15 V. Băcăuanu, *Cîmpia Moldovei,* p. 46, 155, 157.
16 I. Simionescu, *op. cit.,* p. 40.
17 N. N. Moroșan, *op. cit.,* p. 55.
18 N. Macarovici, P. Jeanrenaud, *Revue générale du Néogène de la plate-forme de la Moldavie,* în *AȘU-Iași,* Secț. a II-a, IV, 1958, 2, p. 423-445, pl. II, fig. 4.
19 V. Chirica, *Considerații cu privire la complexele de locuire descoperite în așezări paleolitice,* în *Carpica,* 1978, p. 21-43 ; Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *op. cit.,* p. 188.
20 I. Simionescu, *op. cit.,* p. 40.
21 N. N. Moroșan, *op. cit.,* p. 59.
22 C. S. Nicolăescu-Plopșor, N. Zaharia, *Cercetările de la Mitoc,* în *Materiale,* VI, 1959, p. 16 ; V. Chirica, *Materiale paleolitice descoperite în așezarea de la Mitoc (Malul Galben),* în *AM,* VIII, 1975, p. 7-14.
23 Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *op. cit.,* p. 88-89, 160, 229.
24 V. Chirica, P. Șadurschi, *Locuiri paleolitice și postpaleolitice descoperite la Mitoc-Pîrîul lui Istrate,* în *Hierasus '78,* 1979, p.
25 M. Bitiri, *Cîteva date cu privire la paleoliticul de la Mitoc-Valea Izvorului,* în *Studii și Materiale,* Istorie, III, Suceava, 1973, p. 27-36 ; M. Bitiri, M. Cîrciumaru, *Atelierul de la Mitoc-Valea Izvorului și locul lui în cronologia paleoliticului României,* în *SCIVA,* 29, 1978, 4, p. 463-480.
26 Al. Păunescu și colab., *op. cit.,* p. 5-8.
27 N. N. Moroșan, *op. cit.,* p. 8-32.
28 Al. Păunescu și colab., *op. cit.,* p. 12.
29 Al. Păunescu și colab., *Semnificația cronostratigrafică și paleoclimatică a unor analize chimice, granulometrice și palinologice în unele așezări paleolitice din*

bazinul Ceahlăului. Consideraţii asupra tipului şi caracterului aşezărilor, în *SCIVA*, 28, 1977, 2, p. 175.
30 Idem, p. 179-180 ; M. Brudiu, *Paleoliticul superior şi epipaleoliticul din Moldova*, Buc., 1974, p. 79-93.
31 Fl. Mogoşanu, *Information générale sur le Paléolithique du Banat (Sud-Oouest de la Roumanie)*, în *Dacia*, N.S., XVI, 1972, p. 107 şi urm.
32 M. Bitiri, *Paleoliticul din Ţara Oaşului, Studiu arheologic*, Buc., 1972, p. 172.
33 N. A. Ketraru, *Pamjatniki epoch paleolita i mezolita*, Chişinău, 1973, p. 63-138.

HABITATS AURIGNACIENS SUR LES TERRASSES DU PRUT ENTRE RIPICENI ET MIORCANI. LEURS RELATIONS AVEC LES HABITATS CONTEMPORAINS SUR LES TERRASSES DE LA BISTRIŢA

Résumé

La rivière du Prut est l'une des plus importants affluents du bassin inférieur du Danube.

Relativement aux terrasses du secteur épigénétique du Prut, les dernières recherches géomorphologiques ont constaté l'existence d'un système à cinq terrasses, aux altitudes relatives de 10-15 m, 20-30 m, 50-70 m, 100-110 m, 140 m.

En se basant sur les dévouvertes paléolithiques et les données géomorphologiques, on peut établir les correspondences suivantes :

T I et I II = terrasses inférieures

T IV = terrasse moyenne

T VI et T VII = terrasses supérieures.

En ce qui concerne l'âge des terrasses, on considère, du point de vue géologique, l'âge des dépôts qui constituent la terrasse et, du point de vue géomorphologique, la date de son apparition comme forme de relief correspondant à la dernière phase d'érosion.

À Ripiceni-Izvor, la station paléolithique bien connue se trouve sur la terrasse inférieure (correspondant à T I du schéma géomorphologique), avec une altitude relative de 12 m. À Mitoc, les établissements paléolithiques de „Pîrîul lui Istrate" et de „Malul Galben" se trouvent sur la terrasse moyenne droite du Prut, qui a une altitude relative de 50-70 m et s'étend à partir du nord de Mitoc jusqu'à Liveni.

Dans la région du Prut Moyen, les habitats aurignaciens les plus intensifs ont été découverts à Mitoc (les points „Pîrîul lui Istrate", „Malul Galben", „Valea Izvorului" et „Valea lui Stan") et à Ripiceni (la station „Izvor" et la grotte de la colline calcaire de „Stînca"). D'autre habitats aurignaciens ont été déterminés aussi par les recherches de surface.

À Mitoc-Pîrîul lui Istrate, sur la terrasse située à la confluence du ruisseau avec le Prut, a été découvert l'habitat aurignacien le plus ample du basin moyen

du Prut. Ici, dans la strate de loess, à des niveaux différents, ont été découverts 38 ateliers pour la taille du silex, et un grand nombre de pièces lithiques. Autour de l'atelier 27 (365 pièces et quelques fragments d'os) a été délimitée une surface presque ovale d'environ 6,50 m², recouverte d'une couche brûlée mince, indiquant peut-être l'existence d'un abri passager. Bien que certaines pièces lithiques présentent des traces de calcination, jusqu'à présent on n'a pas trouvé qu'un seul foyer avec des fragments de charbons, des os et des silex calcinés.

Une autre station paléolithique habitée seulement â l'époque aurignacienne est celle de Mitoc-Valea Izvorului. Ici, les trois niveaux établis stratigraphiquement représentent un seul horizon culturel appartenant à l'Aurignacien inférieur, à cause de la présence des deux techniques de la taille, par éclats ou lamellaire, et aussi des éléments de caractère moustérien.

La station de Ripiceni-Izvor représente, tant par la richesse et la succession des habitats que par la surface fouillée, qui dépasse 3 000 m², la plus importante des stations paléolithiques de la Roumanie. Le dernier niveau moustérien est recouvert par une couche sédimentaire stérile, suivie par la strate de culture aurignacienne, épaisse de 120-165 cm. Les recherches ont constaté qu'au niveau de base le matériel lithique est assez pauvre et contient beaucoup d'éléments de tradition moustérienne. Exceptés les outils en silex, on a trouvé des pierres calcaires, parfois groupées en petits complexes, ainsi qu'un foyer. Les analyses au C_{14} effectuées sur les charbons de ce foyer ont donné la date de 26 470 $\pm$ 700 a.n.è.

Les principales catégories d'outils découverts dans les établissements aurignaciens de la zone du Prut Moyen sont les grattoirs de divers types et les burins de types tifférents, des lames aurignaciennes à retouches en écailles, des pièces denticulées ou à encoches, des perçoirs, des outils compinés du type grattoir-burin, des pièces et pointes bifaces, des éclats retouchés, des racloirs taillés sur des nuclei, des racloirs doubles, des nuclei, ainsi qu'un grand nombre de lames sans retouches, des éclats sans retouches etc.

Sur le territorire de la Roumanie, l'Aurignacien comprend plusieurs zones caractéristiques, bien contournées. Ainsi, les habitats aurignaciens de Banat, par l'inventaire lithique représentend un faciès particulier, dont l'évolution peut être locale ou en rapport avec le grand groupe de l'Europe centrale, de type Krems-Dufour. Les stations de Țara Oașului peuvent être associées à celles de l'Ukraine transcarpatique et de Slovakie orientale.

En Moldavie, l'Aurignacien est représenté par deux zones intensivement populées : les terrasses de Bistrița de la zone de Ceahlău et les terrasses du Prut Moyen. Sans doute, entre les industries aurignaciennes des deux zones il y a des similitudes et des différences. Ainsi, dans les niveaux attribués à l'Aurignacien inférieur on rencontre assez d'éléments de tradition moustérienne, des outils taillés seulement en roches de provenance locale. De même, on constate que les niveaux aurignaciens sur le Prut sont marqués par les nombreux ateliers et par la grande quantité de rebut de la taille du silex, tandis qu'à Ceahlău se trouve seulement des outils finis.

Dans la région du Prut Moyen, l'Aurignacien représente un complexe assez unitaire, caractérisé par la technique de la taille des outils, la matière première utilisée et les conditions du milieu physique. La manque des données archéolo-

giques précises ne permet point à parler de l'arrivée des aurignaciens sur le territoire de la Moldavie, soit de l'Est, soit d'autre région géographique. Cette situation impose l'acceptation d'une évolution locale. à partir peute-être d'un Moustérien de type nord-pontique. On peut fonder cette affirmation tant sur la coexistence des deux techniques de la taille par éclats et lamellaire dans les niveaux de l'Aurignacien inférieur, que sur la présence des outils de tradition moustérienne (racloirs sur éclats, lames, pointes et éclats de type Lavallois, pointes mousteriennes) à côté des outils finis (grattoirs, burins. lames aurignaciennes, grattoirs-burins etc.), dont les types appartiennent assurément au Paléolithique supérieur.

Parce que la Plaine de la Moldavie, par sa constituition géeologique et les formations géomorphologiques, se lie organiquement avec la Plaine Russe, où les conditions écologiques pendant la glaciation Würm étaient assez semblables, alors pour les découvertes de Ripiceni et Mitoc il faut chercher des analogies aussi dans l'espace à l'Est du Prut (Brînzeni I, Butești — In Ponoare, et Moara Popii, Bobulești VI, Varvarovca VII, Molodova V — couche X etc.).

Les activités économiques et techniques des groupements humains qui peuplaient les terrasses du Prut avaient pour but l'acquisition de la nouriture en premier lieu par la chasse et la pêche, mais elles pourvoyaient aussi à d'autres activités secondaires. De tous ces points de vue, la zone du Prut Moyen, par la permanence des sources d'eau, la richesse de la flore et de la faune et surtout les gissements de silex, a assuré un milieu écologique tout à fait propice aux habitats humains de l'époque paléolithique.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1. — Esquisse géomorphologique du secteur épigénétique de la vallée du Prut (d'après V. Băcăuanu) : I, relief d'accumulation : 1, les terrasses pléistocènes du Prut ; 2, plaines alluviales, holocènes ; II, relief de destruction ; 3, récif calcarifère ; 4, lits creusés ; 5, plateaux et collines à structure monoclinale, couvertés de limons éluviales.

Fig. 2. — 1. Profil géomorphologique à Mitoc-Pîrîul lui Istrate 1. conglomérats à silex ; 2, calcaire en plaquette ; 3, marne à *Lithothamnium ;* 4, grés colithique marneus ; 5, marne verdâtre ; 6, calcaires caverneux ; 7, graviers du terrasse ; 8, lehm (d'après I. Simionescu, N. Macarovici, P. Jeanrenaud). 2. Le profil de la terrasse du 10 m (d'après V. Băcăuanu) : 1, sol actuel ; 2, limons sablonneux ; 3, graviers et sables quaternaires ; 4, argiles et marnes volhiniennes ; 5, calcaires bugloviennes ; 6, alluvions actuelles.

Fig. 3. — 1. Système des terrasses (d'après Emilia Saulea). 2. Les terrasses du Prut dans la zone du Mitoc (d'après N. Barbu).

Fig. 4. — 1-2. L'établissement paléolithique de Mitoc-Pîrîul lui Istrate.

Fig. 5. — Mitoc-Pîrîul lui Istrate. Outils en silex : 1. nucléus ; 2. lame nonretouchée ; 3-4, grattoirs ; 5-7, burins.

Fig. 6. — Mitoc-Pîrîul lui Istrate. Outils en silex : 1-3, 8, lames ; 4, 7, grattoirs ; 5, lame à bord abattu ; 6, éclat finement denticulé.

Fig. 7. — Mitoc-Pîrîul lui Istrate. Pièces en silex : 1, burin ; 2-4, lames retouchées ou à encoches ; 5, burin sur nucléus ; 6, lame nonretouchée.

Fig. 8. — Mitoc-Pîrîul lui Istrate. Pièces en silex : 1-4, lames retouchées ; 5, nucléus ; 6-7, lames nonretouchées.

Fig. 9. — Mitoc-Pîrîul lui Istrate. Pièces en silex : 1, racloir ; 2, éclat à talon dièdre ; 3. lame nonretouchée ; 4, éclat moyenne à encoches.

Fig. 10. — Mitoc-Pîrîul lui Istrate. Outils en silex et grés : 1, lame è retouches sur la surface ventrale ; 2, 4, burins ; 3, grattoir ; 5, point retouché (1-4, silex ; 5, grés).

Fig. 11. — Mitoc-Pîrîul lui Istrate. Outils en silex : 1, burin ; 2, éclat finement retouché ; 3, éclat de décortication ; 4, 6, nucléi ; 5, lame.

Fig. 12. — Mitoc-Pîrîul lui Istrate. Pièces en silex : 1-2, 4, lames moyennes ; 3, éclat laminaire de décortication, denticulé ; 5, nucléus utilisé comme burin et rabot.

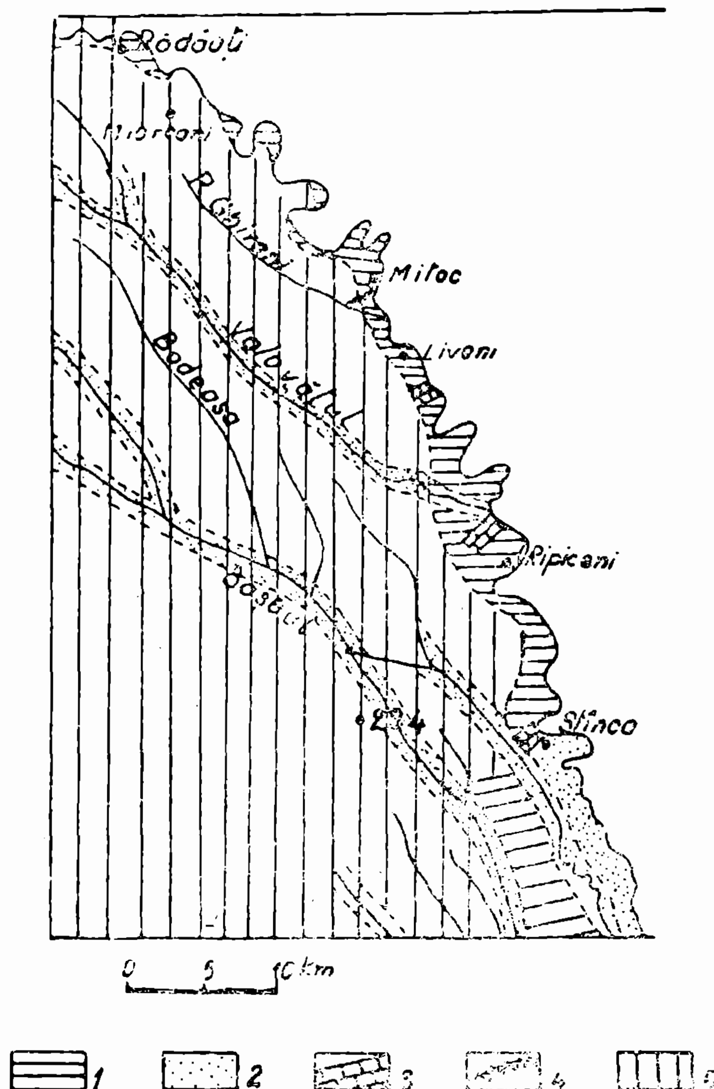

Fig. 1. — Schiţa geomorfologică a sectorului epigenetic al Văii Prutului (după V. Băcăuanu) : I, reliefuri acumulative : 1, terasele pleistocene ale Prutului ; 2, şesuri aluviale, inundabile, holocene ; II, reliefuri sculpturale : 3, bare de calcare recifale, bugloviene ; 4, albii adîncite ; 5, platouri şi coline monoclinare, acoperite parţial cu luturi eluviale.

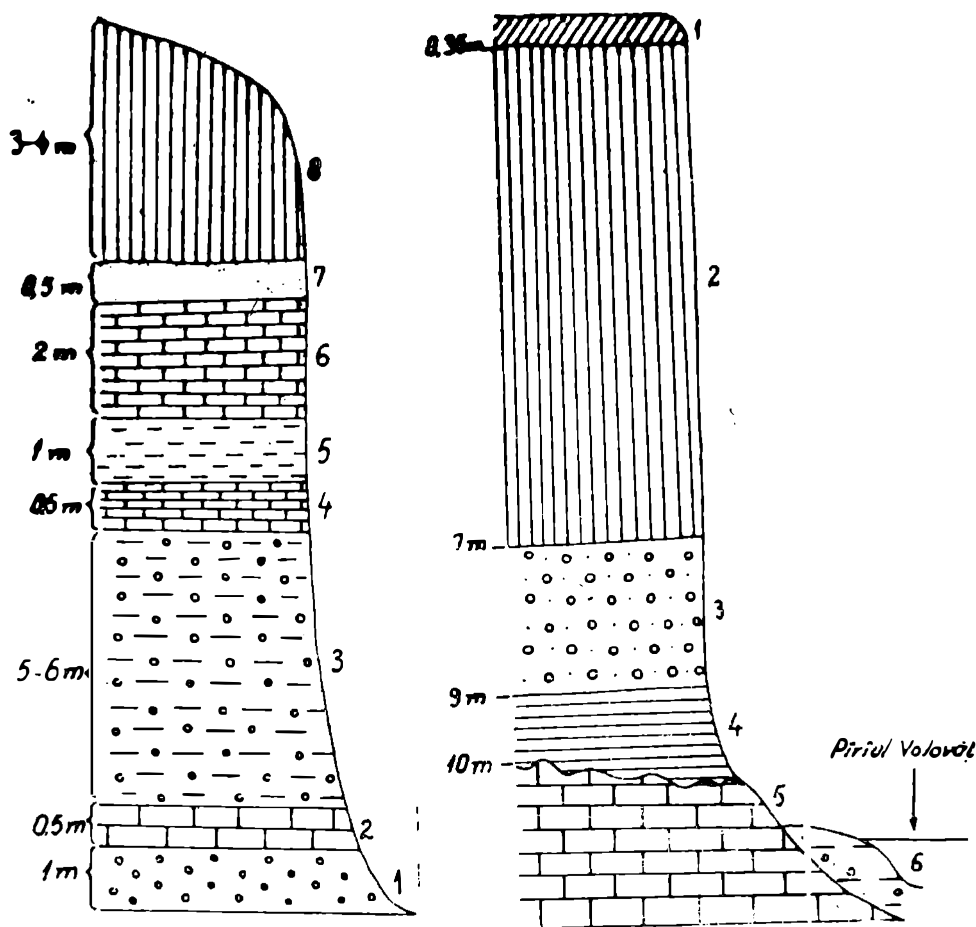
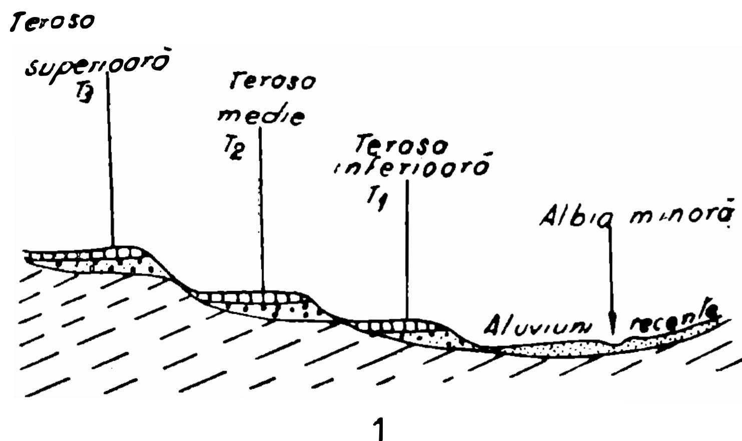

Fig. 2. — 1, Profil geologic la Mitoc-Pîrîul lui Istrate : 1, conglomerate cu silex ; 2, calcare în plachete ; 3, marne cu Lithothamnium ; 4, gresii oolitice marnoase ; 5, marne verzui ; 6, calcare cavernoase ; 7, prundișuri de terasă ; 8, lehm (după I. Simionescu, N. Macarovici și P. Jeanrenaud) ; 2. Profilul terasei de 10 m (după V. Băcăuanu) : 1, sol actual ; 2, luturi nisipoase ; 3, prundișuri și nisipuri cuaternare ; 4, argile și marne volhiniene ; 5, calcare bugloviene ; 6, aluviuni actuale.

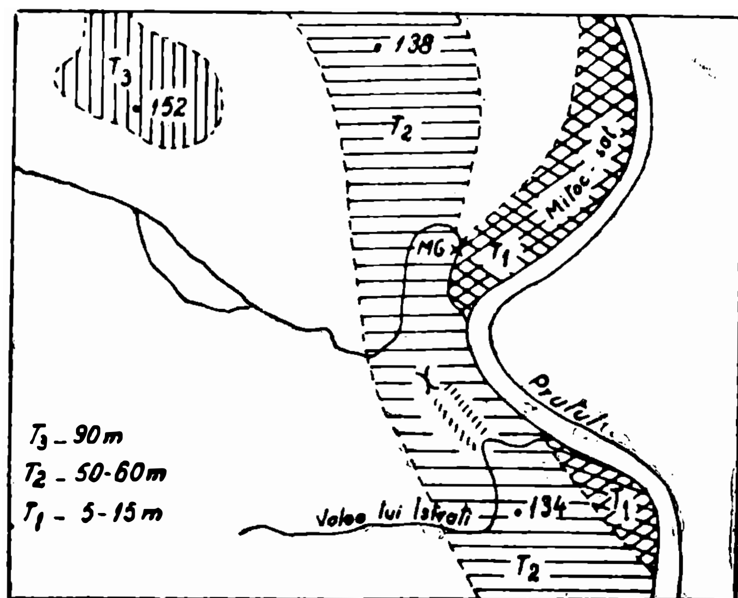
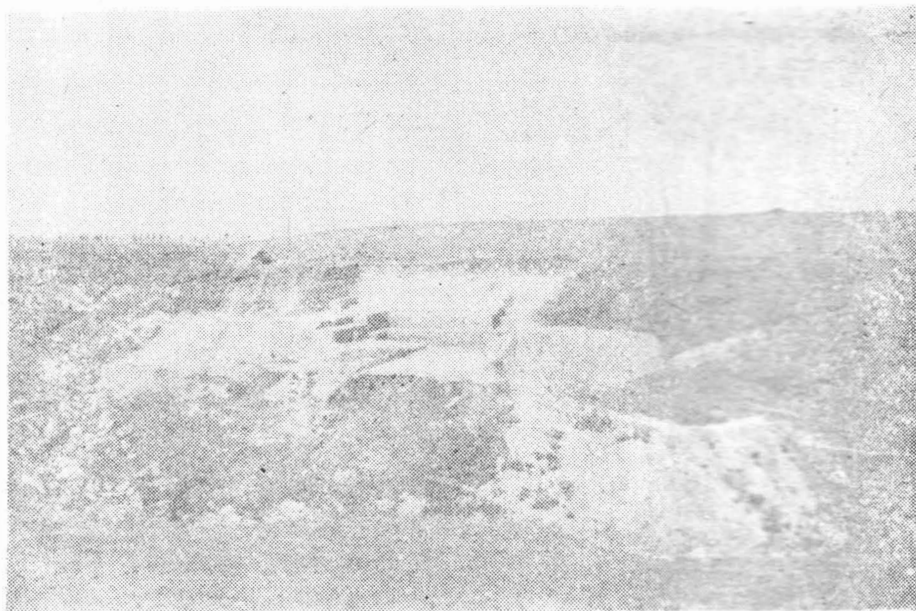

Fig. 3. — 1, Sistem de terase (după Emilia Saulea). 2, Terasele Prutului în sectorul Mitoc (după N. Barbu).

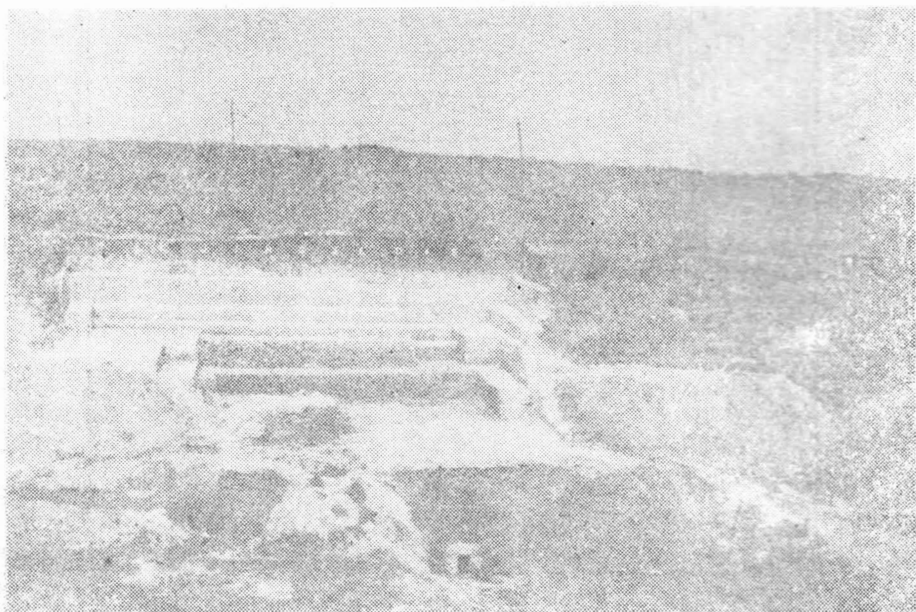

Fig. 4. — 1-2, Așezarea paleolitică de la Mitoc-Pîrîul lui Istrate.

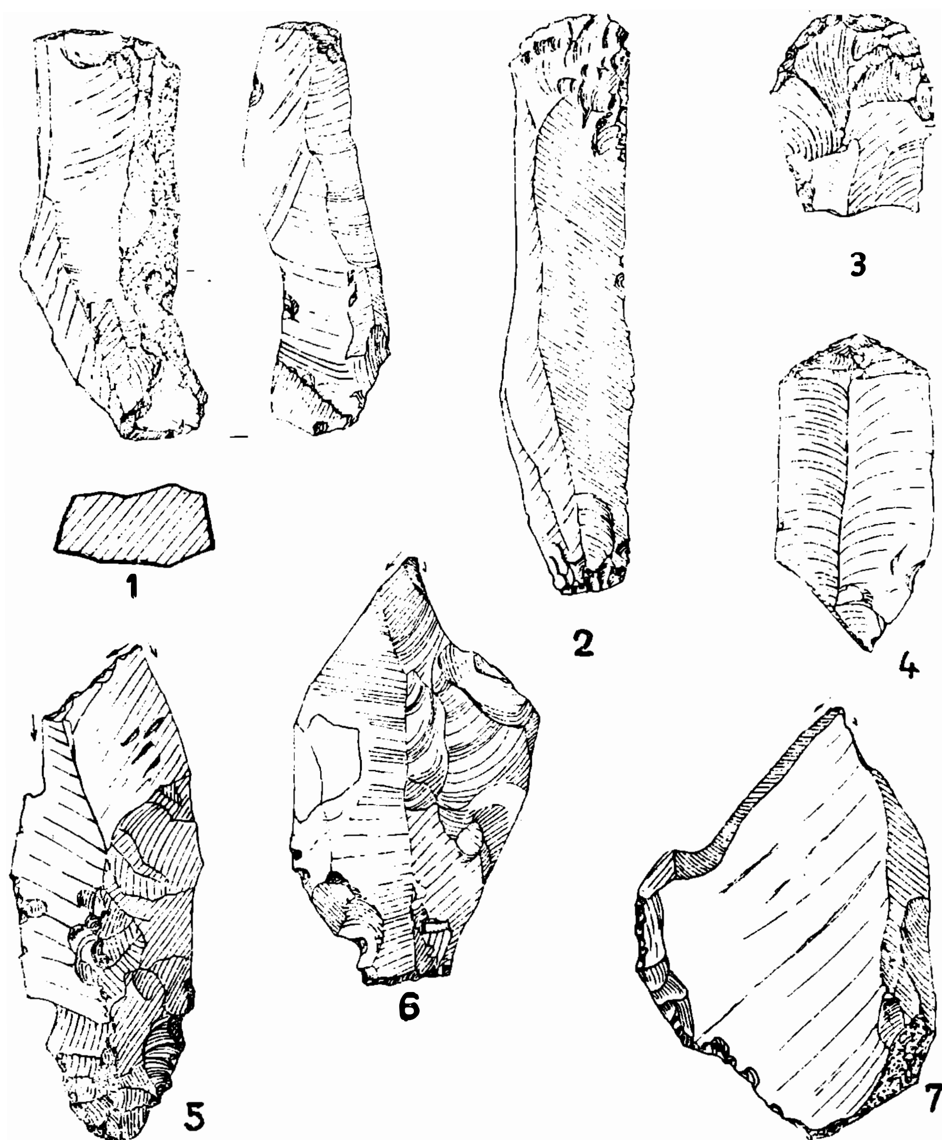

Fig. 5. — Mitoc-Pîrîul lui Istrate. Unelte de silex : 1, nucleu ; 2, lamă neretușată ; 3-4, gratoare ; 5-7, burine.

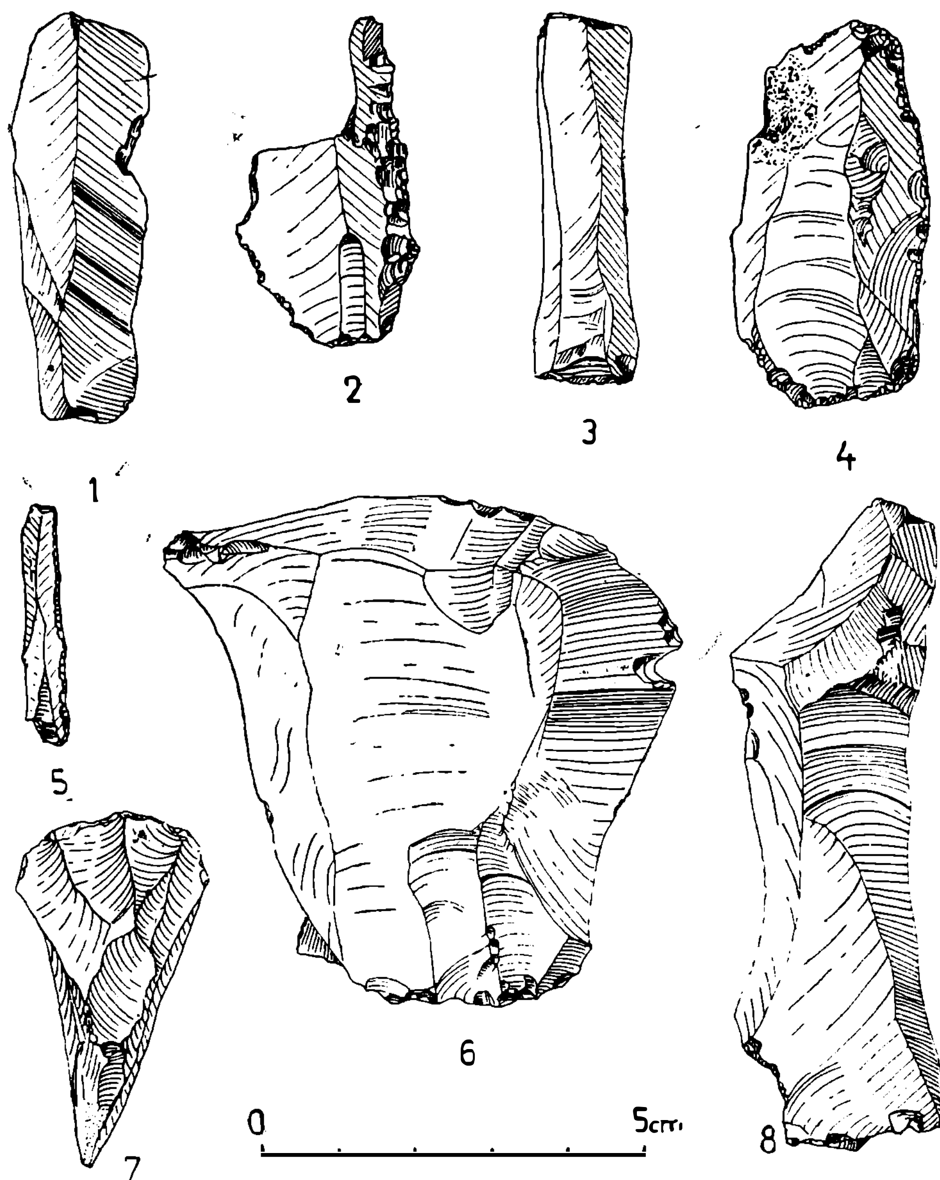

Fig. 6. — Mitoc-Pîrîul lui Istrate. Unelte de silex : 1-3, 8, lame ; 4, 7, gratoare ; 5, lamă „à bord abattu" ; 6, așchie fin denticulată.

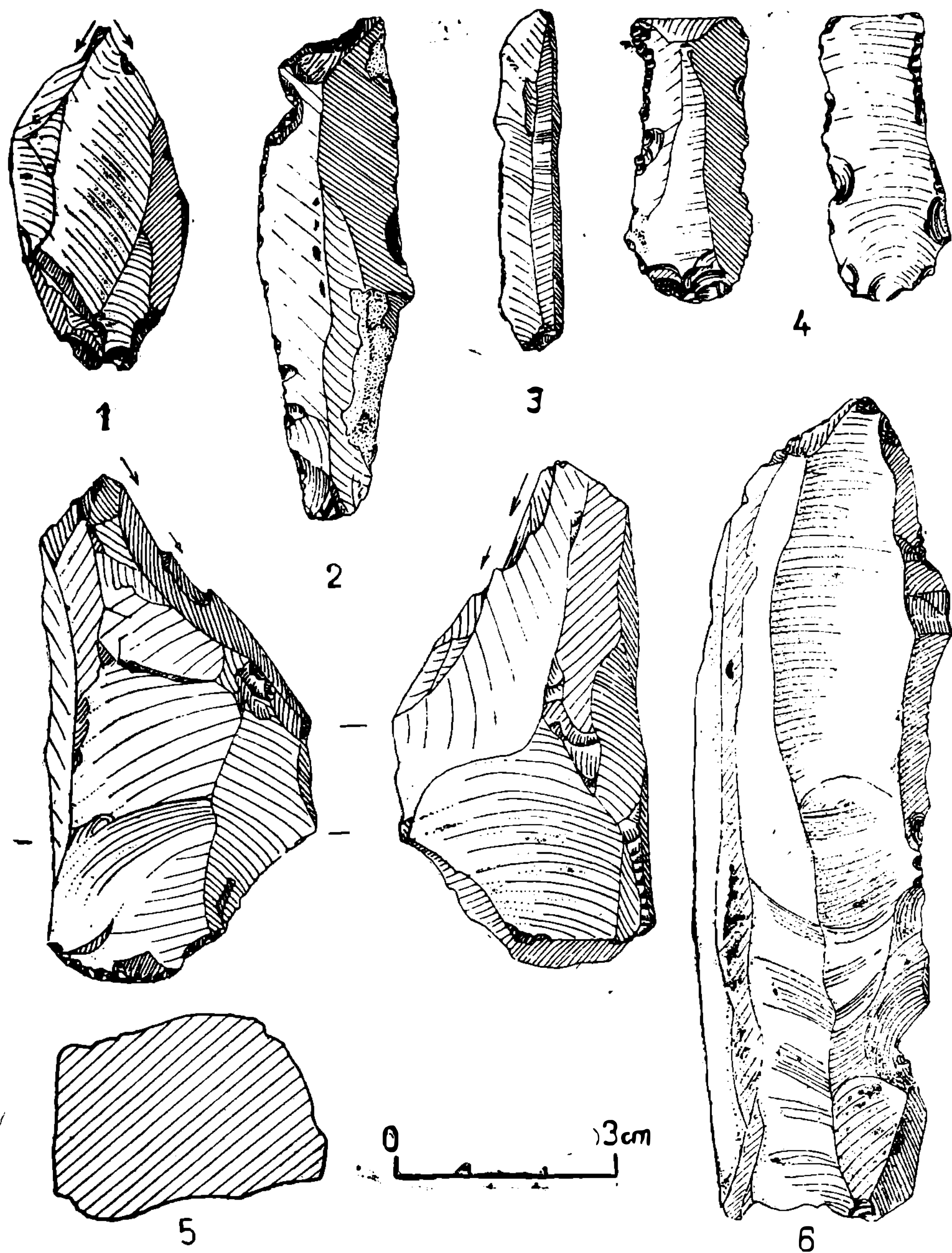

Fig. 7. — Mitoc-Pîrîul lui Istrate. Piese de silex : 1, burin ; 2-4, lame retuşate sau cu „encoches" ; 5, burin pe nucleu ; 6, lamă.

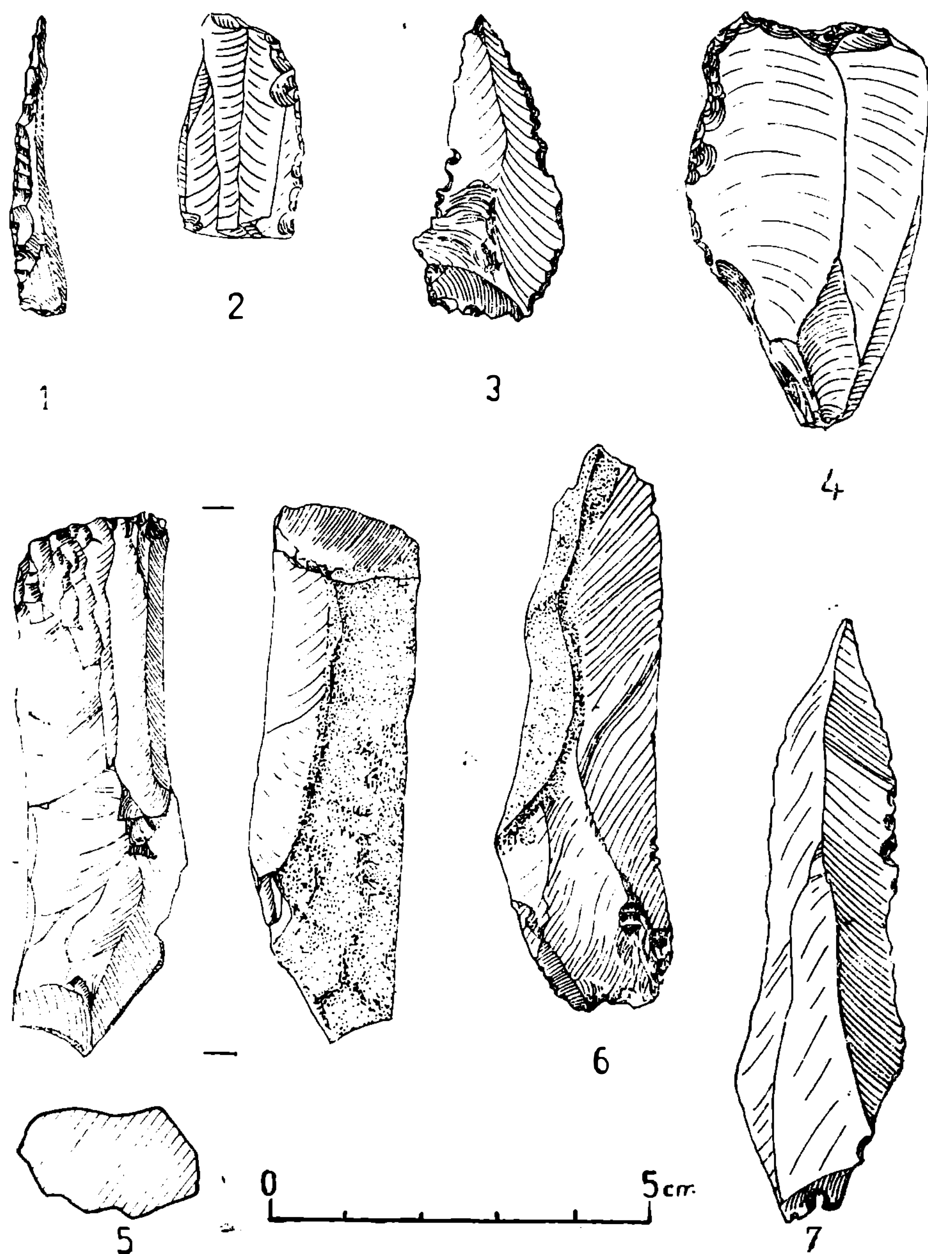

Fig. 8. — Mitoc-Pîrîul lui Istrate. Piese de silex : 1-4, lame retuşate ; 5, nucleu ; 6-7, lame neretuşate.

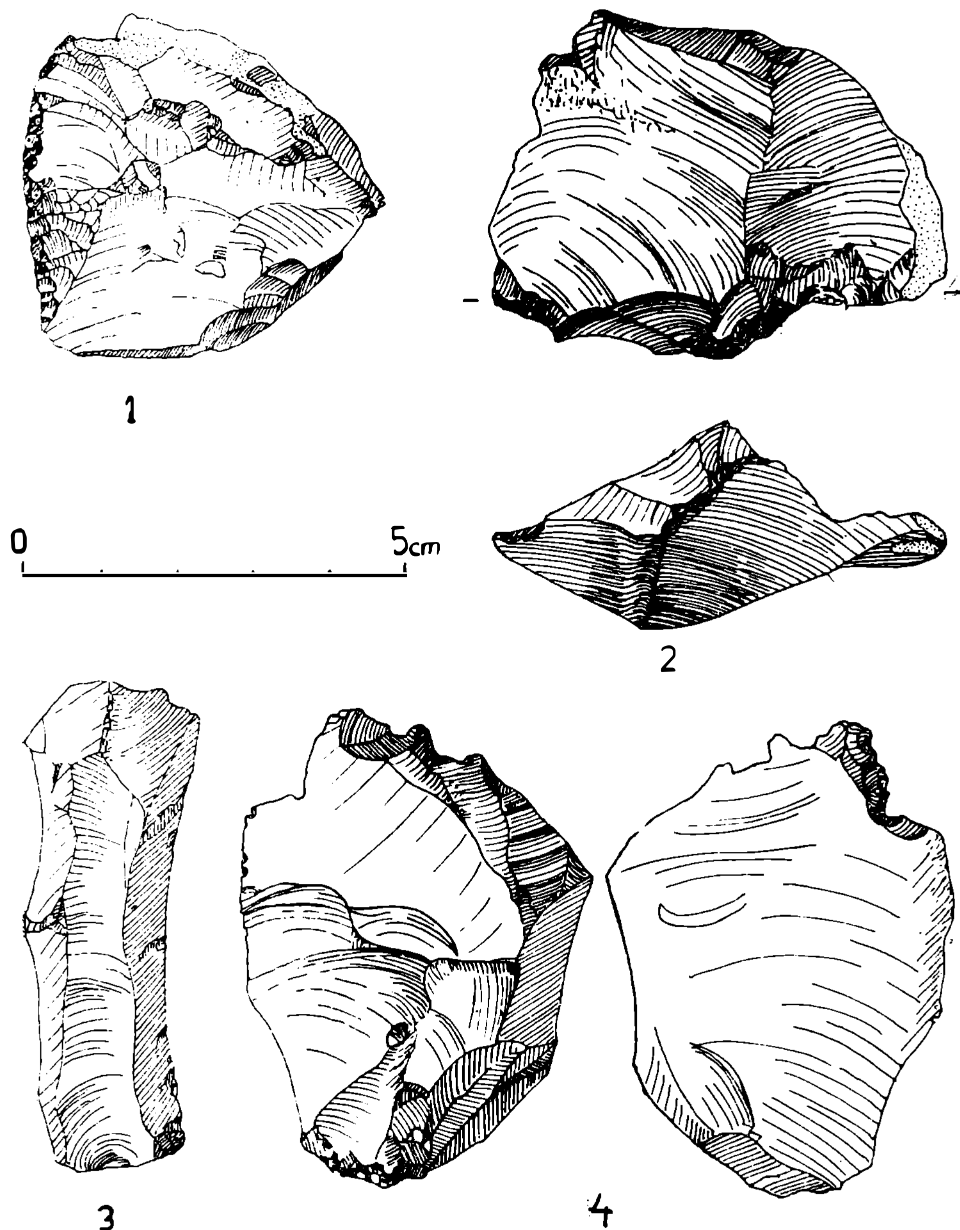

Fig. 9. — Mitoc-Pîrîul lui Istrate. Piese de silex: 1, răzuitor; 2, așchie cu talon fațetat; 3, lamă neretușată; 4, așchie mijlocie cu „encoche".

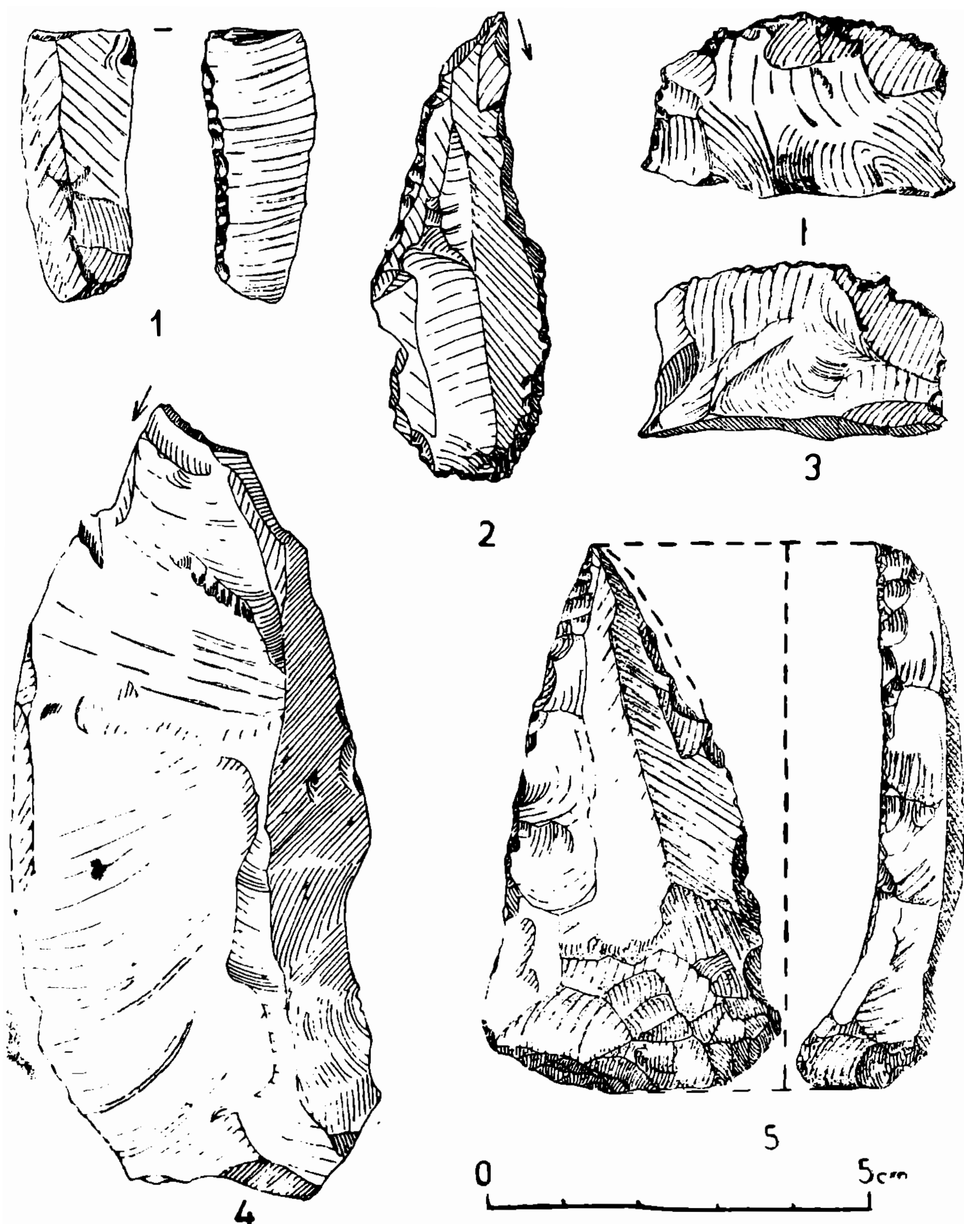

Fig. 10. — Mitoc-Pîrîul lui Istrate. Piese de silex: 1, lamă cu retuşe pe partea ventrală; 2, 4, burine; 3, gratoar; 5, vîrf (gresie).

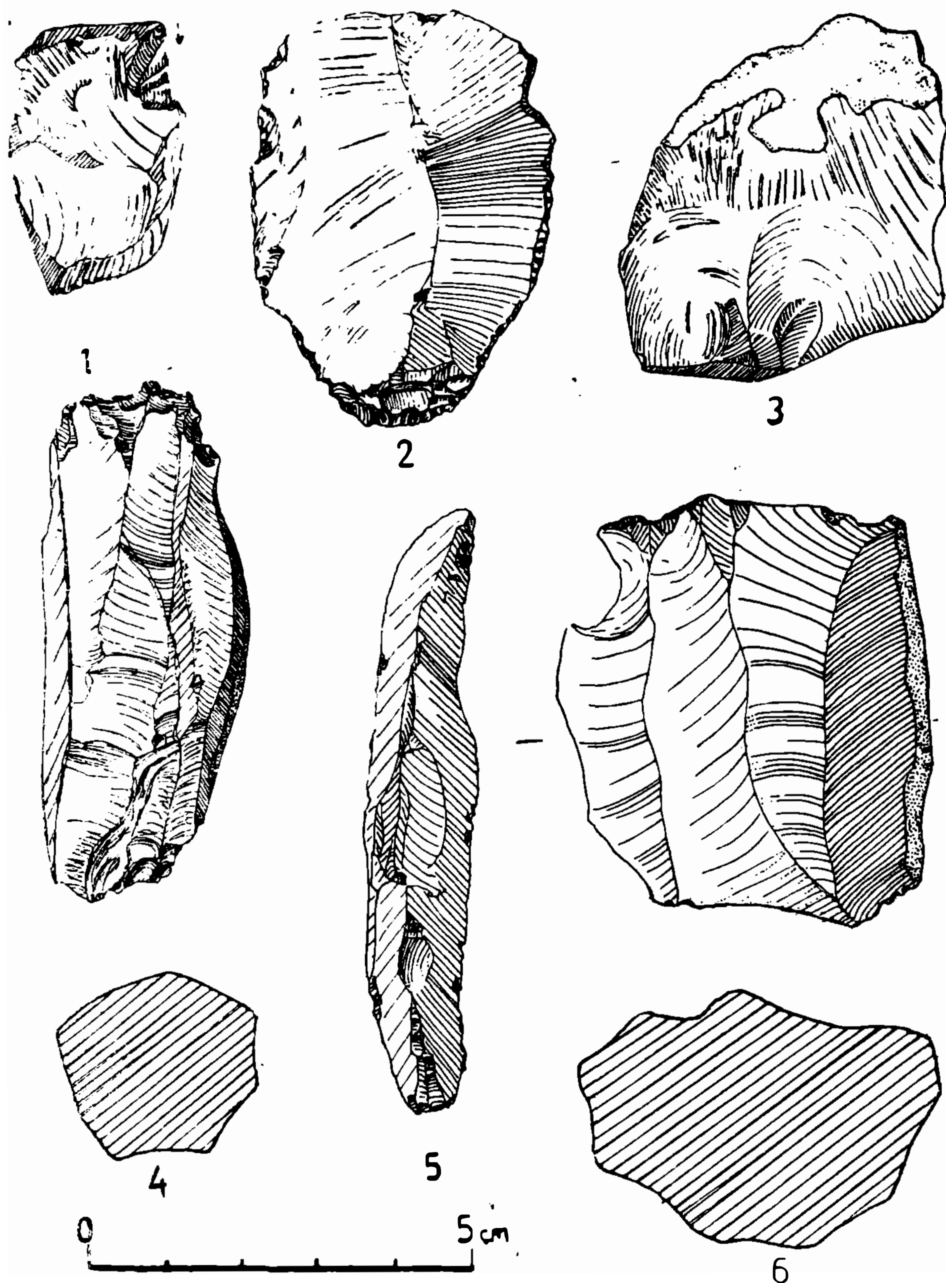

Fig. 11. — Mitoc-Pîrîul lui Istrate. Piese de silex : 1, burin ; 2, așchie fin retușată; 3, așchie de decorticare ; 4, 6, nuclee ; 5, lamă.

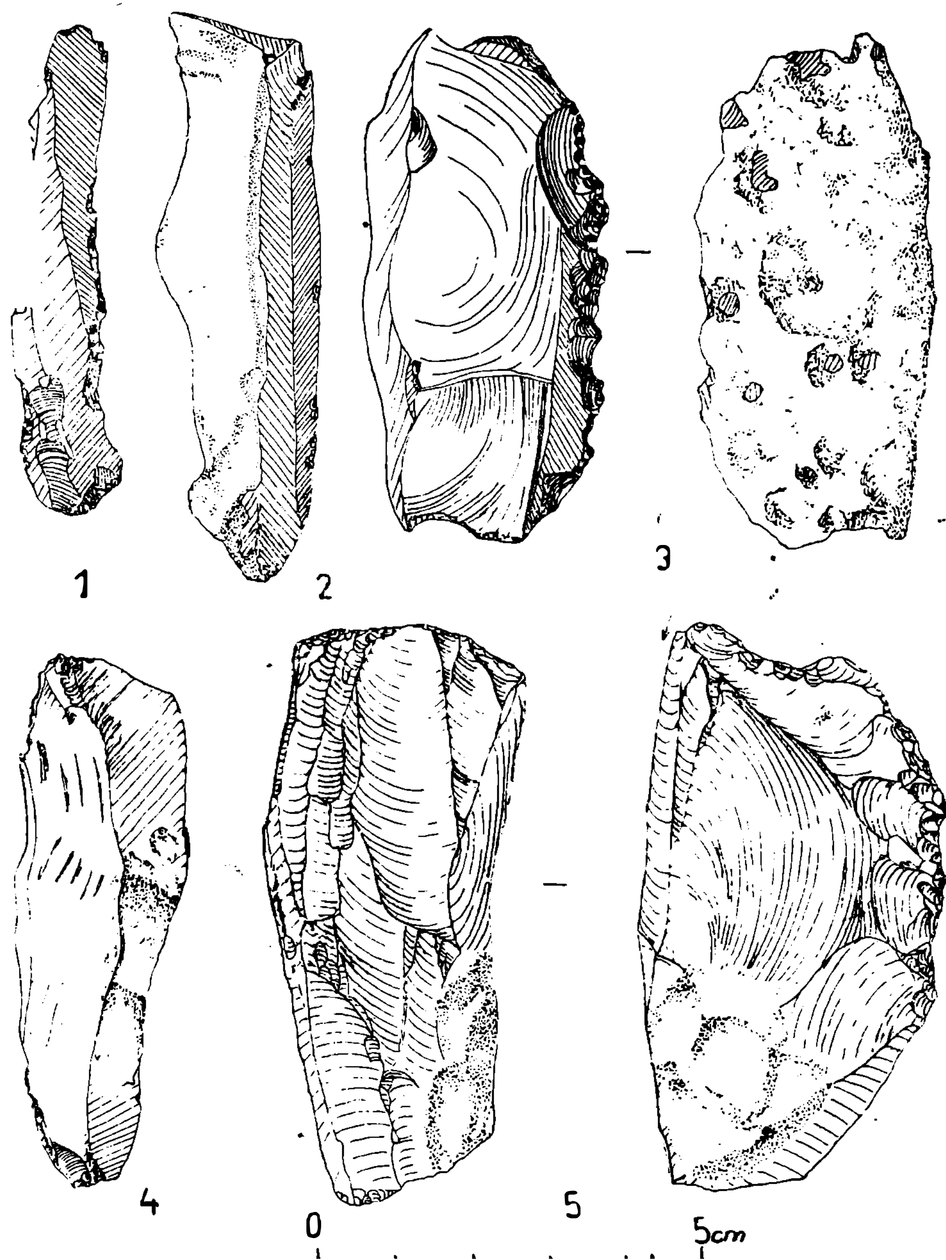

Fig. 12. — Mitoc-Pîrîul lui Istrate. Piese de silex : 1-2, 4, lame mijlocii ; 3, așchie lamelară de decorticare, denticulată ; 5, nucleu utilizat ca burin şi răzuitor.